

Stelling: de visstand is maakbaar

Vis, visserij en visstandbeheer zijn onderwerpen die zich bij uitstek lenen voor discussie. Vissen zijn ongrijpbare, mysterieuze dieren die in een ander, minder toegankelijk, medium leven. Wat visserij betreft blijft de overbevissing de gemoederen bezighouden. Ook over visstandbeheer is het laatste woord gelukkig nog niet gezegd. Reden voor Visionair om in ieder nummer een visgerelateerd onderwerp te laten fileren door een panel van visdeskundigen. Marcel Klinge, Eddy Lammens en Ton van der Spiegel bijten de spits af en geven hun mening over de – vermeende – maakbaarheid van de visstand.

Ton van der Spiegel,
's Gravenhaagse Hengelsportvereniging

Mijn eerste reactie is een spontaan 'ja'. Immers, de kenmerken van het viswater, de leefomgeving van de vis, worden weerspiegeld in de soortensamenstelling van de visstand. Met het vormgeven van het viswater kun je dus ook de visstand sturen. Toch is dat slechts beperkt mogelijk. De visstand kan niet worden

besteld met een boodschappenlijstje waarop simpelweg de gewenste vissoorten behoeven te worden ingevuld. Een visstand is slechts in grote lijnen stuurbaar als visgemeenschap. Dat wil zeggen als een visstand van bij elkaar behorende vissoorten met ongeveer dezelfde woonbehoeften. Zoals de visgemeenschap van het ruisvoorn-snoekwartertype waarin de vissoorten sterk gebonden zijn aan het voorkomen van waterplanten. Maar ook de stuurbaarheid op visgemeenschappen is beperkt. Waarop kan worden gestuurd is slechts de samenstelling van het visbestand. Door de uiterst complexe voedselinteracties binnen de visgemeenschap zijn de verhoudingen tussen de soorten onderling, tot uiting komend in populatiegrootte en leeftijdsopbouw, echter moeilijk stuurbaar en worden ecologen hierbij nog voortdurend voor verrassingen geplaatst. Dat hebben tal van vergeefse pogingen om die zo kenmerkende visgemeenschap van de heldere meren, plassen en polders weer terug te krijgen, wel aangetoond. Helder water werd

in veel gevallen wel bereikt, maar die visgemeenschap? Het bleek heel moeilijk om een duurzame en evenwichtige verhouding tussen de vissoorten te bereiken.

Zo ken ik polderwateren waarin het heldere water en de waterplanten weer terug zijn als gevolg van herstelmaatregelen. Ook de gekozen gidssoort bittervoorn – volgens de betreffende waterbeheerder het symbool voor een goed functionerend polderwatersysteem met helder en plantenrijk water - is weer in grote aantallen terug. Herstel geslaagd? Nee, helaas niet. Kijken we naar de visgemeenschap als geheel in die polder dan blijkt dat weliswaar de bittervoorn goed gedijt dankzij de aanwezigheid van waterplanten en een 'schone' baggerlaag met zwanenmossels, maar óók dankzij de afwezigheid van voldoende roofvissen en voedselconcurrenten. Om het water helder te krijgen, heeft men onder andere vele zijslotjes afgedamd om instroom van het minder schone water uit de hoofdwatgang te weren. In zo'n versnipperd polderwatersysteem vol met migratiebelemmeringen hebben kenmerkende soorten als snoek, zeelt en vooral ruisvoorn geen schijn van kans.

Over dat boodschappenlijstje gesproken ...

Ook de ecologische maatlatten en normen die momenteel voor de Kaderrichtlijn Water worden ontwikkeld, suggereren een visstand die op meetbare kenmerken te sturen is. Laten we hopen dat deze 'groene' KRW-normen geen ecologisch dogma worden. En dat de waterschapsbestuurders uiteindelijk zorgen voor een realistische invulling van de KRW, ook voor onze vis.

Eddy Lammens, RIZA

We leven in een sterk door technologie beïnvloede samenleving wat ons het gevoel geeft dat onze omgeving maakbaar is. Die zogenaamde maakbaarheid van de samenleving is zo vanzelfsprekend geworden dat we de natuurlijke processen een beetje uit het oog verloren zijn. Dit gaat zo ver dat

onder veel mensen de gedachte heeft geleefd of nog leeft dat de visstand in de Nederlandse wateren volledig werd gecontroleerd door de voormalige OVB. Daar lach je nu om, maar als je opgroeit in een samenleving waarin alles maakbaar lijkt, extrapoleer je dat vanzelf naar de natuur. Alsof die net zo maakbaar is, sterker nog, dat die groten-deels gemaakt is door mensen. “Als we in staat zijn om een raket naar de maan te sturen, waarom zou het dan niet mogelijk zijn de visstand te controleren?” wordt soms georeerd. Is dat zo, is de visstand maakbaar? Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen maken, beheren en beïnvloeden. Vooral in het laatste zijn we

heel goed. Zodra we een ongerept water hebben ontdekt, verandert de visstand in korte tijd in grootte en samenstelling. De grote exemplaren verdwijnen als eerste en de minder gewenste soorten blijven over. Het verlangen ontstaat dan de visstand te controleren, de visstand te beheren. Wettelijke maten, beperking van vistuigen, van vistijden, van vergunningen, quoterings, en wat dies meer zij. Dit werkt natuurlijk alleen als er duidelijke doelen zijn waar naar toe kan worden gewerkt en waarvan bekend is dat ze kunnen worden gehaald op basis van ervaring. De maatregelen die genomen moeten worden om die doelen te bereiken, hebben vooral te maken met de oorzaak van de verandering. Als de oorzaak visserijdruk (zoals op het IJsselmeer en de Noordzee) is, dan kan de visbeheerder het probleem zelf oplossen. Als de oorzaak eutrofiëring is of andere externe oorzaken heeft (waterbeheer, aalscholvers) dan moet een oplossing gevonden worden in samenspraak met de waterbeheerder of natuurbeheerder. Als het huis van de vis goed is en de vissers beheersen zichzelf, dan krijgt het water de visstand die het toekomt. Die visstand maken we dus niet maar brengen we zoveel mogelijk terug in de toestand die past bij de specifieke situatie van het waterlichaam.

Marcel Klinge, Witteveen+Bos

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) eist dat in 2015 al onze wateren in de Goede Ecologische Toestand verkeren. De visstand is één van de organismegroepen waaraan deze toestand afgelezen moet worden. Dit betekent dat er maatregelen genomen moeten worden die de ontwikkeling van de visstand in de gewenste

richting duwen. Kan dat wel?

Mijn mening: JA, dat kan. Wat er voor nodig is, is kennis van de processen en factoren die de visstand bepalen. Soms is die kennis reeds aanwezig. Zo ligt er sinds 1996 aan de Binnenschelde in Bergen op Zoom een paai- en opgroeigebied voor snoek (in beheer bij Waterschap Brabantse Delta), dat jaarlijks circa 20.000 jonge snoekjes van 10-15 cm produceert, precies volgens de verwachting van de ontwerper, Map Grimm (ex hoofd van de afdeling Onderzoek van de OVB, sinds 1989 werkzaam bij Witteveen+Bos). Een prachtig voorbeeld van eco-engineering. Wat er aan vooraf ging waren vele jaren van onderzoek, waarmee werd ontrafeld

wat de snoek precies nodig heeft om succesvol te kunnen paaien en wat de nakomelingen nodig hebben om succesvol op te groeien.

Helaas weten we van veel andere soorten en gemeenschappen nog lang niet zo veel als van de snoek. Dat komt mede omdat er de laatste decennia veel te weinig wetenschappelijk onderzoek naar is gedaan. De KRW confronteert ons genadeloos met dit gebrek aan kennis. Prachtig vind ik dat, want dat is namelijk de beste stimulans om de kennisontwikkeling een noodzakelijke impuls te geven. Helaas heeft Nederland nauwelijks nog faciliteiten, mede gezien de recente verkoop van het proef- en kweekbedrijf van de OVB te Beesd, waar prachtig experimenteel onderzoek voor de KRW gedaan had kunnen worden. Maar hopelijk komen er geld en andere faciliteiten beschikbaar.

Is het gebrek aan kennis dan geen groot gevaar? Ik ben er niet zo bang voor. Als we met alle kennis die we nu hebben de best denkbare maatregelen nemen en parallel hieraan wetenschappelijk onderzoek starten dat de belangrijkste kennislacunes wegneemt, kan niemand iets verweten worden en zal Brussel dit accepteren. En de visstand zal daarvan profiteren, want er kan met gezond-verstand-maatregelen nog geweldig veel worden verbeterd in ons land.